

ارزیابی درونی گروه آموزش پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان، سال ۱۳۸۱

علی فخرموحدی* (M.Sc) و فاطمه احدی (M.Sc)
دانشگاه علوم پزشکی سمنان، دانشکده پرستاری و پیراپزشکی

چکیده

سابقه و هدف: کیفیت در یک نظام دانشگاهی با عملکرد شغلی دانش‌آموختگان، نتایج پژوهش‌های انجام شده و خدمات تخصصی ارتباط مستقیم دارد و ارزشیابی قضاوت در مورد کیفیت و دستیابی به اهداف نظام آموزش را ممکن می‌سازد. بنابراین هدف از این پژوهش ارتقاء کیفیت آموزشی گروه پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی به واسطه ارزیابی درونی بوده است.

مواد و روش‌ها: در این ارزیابی، اعضای هیأت علمی گروه پرستاری کودکان، عوامل پشتیبانی (فضا و تجهیزات، آموزش تئوری و بالینی و وسایل و تجهیزات کمک آموزشی)، جایگاه سازمانی (مدیر گروه بهداشت و پرستاری کودکان و اعضای هیأت علمی گروه) و فرآیند آموزش - یادگیری (وضعیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته پرستاری قبل از اخذ درس پرستاری کودکان، میزان دستیابی دانشجویان به اهداف آموزش تئوری و بالینی و نظرات دانشجویان در مورد فرآیند آموزش تئوری و بالینی) را از طریق الگوی اعتباربخشی، مورد ارزشیابی قرار دادند. جمع‌آوری داده‌ها توسط ۲۴ پرسشنامه همراه با ۴۳۸ معیار انجام گردید. سپس میانگین امتیازات، توسط طبقه‌بندی گورمن مقایسه شدند و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: در این مطالعه، عوامل پشتیبانی امتیاز ۳/۵۲ را در رده "بیش از رضایت‌بخش" کسب نموده، که کمترین و بالاترین امتیاز به ترتیب مربوط به فضای آموزش تئوری و وسایل کمک آموزشی بود. جایگاه سازمانی نیز امتیاز ۳/۳۵ را در رده "بیش از رضایت‌بخش" کسب نمود. همچنین از نظر فرآیند آموزش - یادگیری گروه پرستاری کودکان با امتیاز ۴/۰۵ در رده "قوی" قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: پس از تجزیه و تحلیل نتایج، گروه پرستاری کودکان امتیاز ۳/۶۵ را در رده بندی "خوب" از معیار گورمن، از کل عوامل مورد ارزیابی مذکور کسب نموده، که خود می‌تواند نشان‌گر وضعیت مطلوب گروه باشد.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی درونی، گروه پرستاری کودکان، کیفیت آموزشی

مقدمه

تعریف کیفیت در آموزش عالی می‌باشد و در میان صاحب‌نظران، اختلاف بسیاری بر سر تعریف آن می‌باشد، قضاوت در مورد کیفیت، بسیار مشکل است [۳]. یونسکو کیفیت در آموزش عالی را به صورت مفهومی چند بعدی می‌داند که به میزان زیاد به وضعیت زمینه‌ای نظام دانشگاهی،

با افزایش تقاضا برای تحصیلات در آموزش عالی و گسترش روزافزون دانشگاه‌ها در سطح جهان، کیفیت آموزش عالی در این مؤسسات، موضوعی بوده که از سوی صاحب‌نظران مورد سؤال قرار گرفته است. اما از آن جا که

برای دانشکده‌ها تعریف می‌نمایند، از حساسیت و اهمیت خاصی برخوردار هستند. معمولاً این استانداردها حاصل توافق و اجماع بین اساتید، دانشجویان، سازمان‌های حرفه‌ای و علائق عمومی و حکومتی می‌باشند [۴]؛ زیرا که بدون در دست داشتن استاندارد، از اطلاعات جمع‌آوری شده نمی‌توان استفاده نمود، لذا استانداردها به ما کمک نموده که فعالیت‌های انجام شده یا در حال انجام را مقایسه نموده و نتیجه‌گیری نماییم و این در صورتی امکان‌پذیر است که استانداردها بر مبنای مقاصد سازمان توسط کارشناسان درون سازمان یا برون سازمان تدوین گردیده باشند [۱۰].

عواملی که معمولاً در کاربرد الگوی اعتباربخشی در ارزیابی آموزش عالی، مورد نظر قرار می‌گیرند، شامل برنامه درسی، کارکنان آموزشی و پژوهشی، دانشجویان، منابع و تسهیلات می‌باشند [۲]. در این الگو، پس از گردآوری داده‌ها و تلفیق آن‌ها، امتیاز هر دانشگاه مشخص می‌شود. دامنه عددی امتیازها از صفر تا ۵ می‌باشد (جدول ۱) [۱].

با توجه به هدف اساسی ارزیابی درونی مبنی بر بهبود کیفیت امور در تمام موارد و زمینه‌ها، در ارزیابی واحدهای علوم پزشکی نیز این مورد مصداق تام داشته و ارزیابی درونی به منظور بهبود کیفیت آموزش و درمان انجام می‌شود [۸]. بنابراین در این راستا اعضای هیأت علمی گروه پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان نیز به ارزیابی درونی گروه پرستاری کودکان پرداختند که متعاقباً گزارش می‌گردد.

جدول ۱. طبقه‌بندی دانشگاه‌ها برحسب امتیازات گزارش گورمن

دامنه عددی (امتیاز کسب شده)	طبقه
۴/۵۱-۴/۹۹	بسیار قوی
۴/۰۱-۴/۴۹	قوی
۳/۶۱-۳/۹۹	خوب
۳/۰۱-۳/۵۹	بیش از رضایت‌بخش
۲/۵۱-۲/۹۹	رضایت‌بخش
۲/۰۱-۲/۴۹	مرزی
< ۲	غیر رضایت‌بخش

رسالت آن و یا به شرایط استانداردهای رشته دانشگاهی بستگی دارد. به طور کلی می‌توان اظهار نمود که کیفیت در یک نظام دانشگاهی با عملکرد شغلی دانش‌آموختگان، نتایج پژوهش‌های انجام شده و خدمات تخصصی در زمینه‌های مرتبط با اهداف دانشگاه، ارتباط مستقیم دارد [۱]. در این راستا ارزیابی که قضاوت در مورد کیفیت را ممکن و ساختارمند نموده و مستند بودن کیفیت را مقدور می‌سازد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است [۳]. هم‌چنین تدوین و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های مناسب، تحقق آرمان‌ها و اهداف نظام آموزش عالی، کسب اطلاعات از حاصل کار و میزان دستیابی به هدف، با استفاده از ارزیابی، امکان‌پذیر می‌باشد [۱،۶].

ارزیابی در آموزش عالی، عبارت از گردآوری اطلاعات درباره ویژگی‌های پدیده‌های نظام آموزش عالی (درون داد ... برون داد)، به منظور قضاوت درباره آن‌ها و تصمیم‌گیری جهت بهبود و ارتقاء کارآیی، اثربخشی و کیفیت آن‌ها می‌باشد. فرآیند ارزیابی به دو صورت درونی و برونی انجام می‌گیرد. ارزیابی درونی فرآیند به تصویر کشیدن وضعیت نظام دانشگاهی توسط خود اعضای نظام می‌باشد [۹]، به طوری که خود اعضاء به طبقه‌بندی سؤالات ارزیابی پرداخته، روش‌های گردآوری داده‌های مورد نیاز را تعیین نموده و پس از تحلیل آن‌ها، شخصاً به قضاوت در مورد خود می‌پردازند تا با استفاده از نتایج باعث بهبود امور مربوطه گردند [۲]. در حالی که، ارزیابی برونی فرآیند اعتباربخشی و تضمین کیفیت به نظام‌های دانشگاهی از طریق نهادها و متخصصین بیرون از آن نظام می‌باشد [۹].

رایج‌ترین الگوی ارزیابی در نظام‌های آموزشی، الگوی اعتباربخشی می‌باشد [۲]. سیستم اعتباربخشی حدود یک قرن پیش در آمریکا و سپس در انگلیس و برخی کشورهای دیگر آزموده شده و هم‌چنان در حال تغییر و تکامل است. وجه مشترک تمام سیستم‌های اعتباربخشی، سنجش بر اساس استانداردهای از پیش طراحی شده می‌باشد و این استانداردها از آن‌جا که ملاک قضاوت قرار گرفته و چارچوب جدیدی را

مواد و روش‌ها

در این پژوهش واحد مورد ارزیابی، گروه پرستاری کودکان با دو عضو هیأت علمی با رتبه مربی بوده است. گروه پرستاری کودکان در دانشگاه علوم پزشکی سمنان در دو رده جهت دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری و کارشناسی ناپیوسته پرستاری به منظور ارائه دروس تئوری و بالینی فعالیت می‌نماید. برای دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری دروس تئوری شامل پرستاری از کودک سالم (به ارزش ۳ واحد)، پرستاری از کودک بیمار (به ارزش ۲ واحد) و دروس بالینی کارآموزی کودکان (به ارزش ۲ واحد) و کارورزی در عرصه کودکان (به ارزش ۱/۵ واحد) می‌باشند. برای دانشجویان کارشناسی ناپیوسته پرستاری یک درس تئوری با عنوان پرستاری از کودک سالم و بیمار (به ارزش ۳ واحد) و دروس بالینی کارآموزی و کارورزی در عرصه کودکان (هر یک به ارزش یک واحد) ارائه می‌گردد. محل ارائه دروس تئوری برای گروه‌های مذکور دانشکده پرستاری و پیراپزشکی سمنان در مجتمع دانشگاه علوم پزشکی سمنان بوده و دروس بالینی نیز در بخش‌های کودکان، نوزادان و بخش مراقبت‌های ویژه نوزادان (NICU) واقع در بیمارستان امیرالمومنین (ع) که جزء یکی از مراکز آموزشی دانشگاه علوم پزشکی محسوب می‌گردد، به صورت عملی بر بالین مددجویان ارائه می‌گردند.

عوامل مورد ارزیابی در این پژوهش عبارت از عوامل پشتیبانی (فضا و تجهیزات آموزش تئوری و بالینی و وسایل و تجهیزات کمک آموزشی)، جایگاه سازمانی (مدیرگروه بهداشت و پرستاری کودکان، اعضای هیأت علمی گروه پرستاری کودکان) و فرآیند آموزش - یادگیری (وضعیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته پرستاری قبل از اخذ درس پرستاری کودکان، میزان دست‌یابی دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته پرستاری به اهداف آموزش تئوری و بالینی، نظرات دانشجویان در مورد فرآیند آموزش تئوری و بالینی) بودند. در این مطالعه عوامل پشتیبانی با استفاده از ۱۴ ملاک و ۲۸۵ معیار به عنوان ویژگی‌های وضع مطلوب، جایگاه سازمانی گروه پرستاری کودکان با ۲

ملاک و ۲۳ معیار به عنوان ویژگی‌های وضع مطلوب، فرآیند آموزش - یادگیری توسط ۸ ملاک و ۱۰۰ معیار به عنوان ویژگی‌های وضع مطلوب، مورد ارزیابی قرار گرفتند. جامعه مورد پژوهش نیز عبارت از اعضای هیأت علمی گروه پرستاری کودکان (۲ نفر)، دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری (۱۶ نفر) و دانشجویان کارشناسی ناپیوسته پرستاری (۲۵ نفر) بودند. روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق ۲۴ پرسشنامه همراه با ۴۳۸ معیار صورت گرفت. پس از تکمیل پرسشنامه نتایج بر اساس رتبه‌بندی "خیلی ضعیف" تا "عالی" با امتیاز ۱ تا ۵ مشخص شده و میانگین امتیازات کسب شده با استفاده از طبقه‌بندی گورمن (جدول ۱) مقایسه و جداول مربوط به آن‌ها نیز تهیه گردید.

نتایج

الف) نتایج ارزیابی جایگاه سازمانی گروه پرستاری کودکان، در مورد مدیرگروه امتیاز ۲/۳۹ "مرزی" و اعضای هیأت علمی گروه امتیاز ۴/۳۱ "قوی" و در کل امتیاز ۳/۳۵ "بیش از رضایت‌بخش" را بر اساس رده‌بندی گورمن نشان داد (جدول ۲).

ب) نتایج ارزیابی عوامل پشتیبانی مؤثر بر آموزش پرستاری کودکان، در مورد فضای آموزش تئوری امتیاز ۲/۶۹ "رضایت‌بخش"، فضای آموزش بالینی امتیاز ۳/۵۱ "بیش از رضایت‌بخش" و تجهیزات کمک آموزشی امتیاز ۴/۳۷ "قوی" و در کل امتیاز ۳/۵۲ "بیش از رضایت‌بخش" را بر اساس رده‌بندی گورمن نشان داد (جدول ۳).

جدول ۲. ارزیابی جایگاه سازمانی گروه پرستاری کودکان

دانشگاه علوم پزشکی سمنان

اجزاء جایگاه سازمانی	معیار	امتیاز	رده بندی
مدیر گروه	۱۵	۲/۳۹	مرزی
اعضای هیأت علمی گروه	۸	۴/۳۱	قوی
جمع	۲۳	۳/۳۵	بیش از رضایت‌بخش

جدول ۳. ارزیابی عوامل پشتیبانی مؤثر بر آموزش پرستاری

کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان

عوامل پشتیبانی	معیار	امتیاز	رده بندی
فضای آموزش تئوری	۱۳	۲/۶۹	رضایت‌بخش
فضای آموزش بالینی	۲۶۴	۳/۵۱	بیش از رضایت‌بخش
وسایل و تجهیزات کمک آموزشی	۸	۴/۳۷	قوی
جمع	۲۸۵	۳/۵۲	بیش از رضایت‌بخش

پ) نتایج ارزیابی فرآیند آموزش - یادگیری مؤثر بر آموزش پرستاری کودکان، نیز در کل امتیاز برابر با ۴/۰۵ "قوی" را بر اساس رده‌بندی گورمن نشان داد (جدول ۴).
ت) در نهایت گروه پرستاری کودکان در سه بخش جایگاه سازمانی، عوامل پشتیبانی و فرآیند آموزش - یادگیری امتیاز ۳/۶۵ "خوب" از معیار گورمن کسب نمود (جدول ۵).

جدول ۴. ارزیابی فرآیند آموزش - یادگیری مؤثر بر آموزش پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان

اجزاء فرآیند آموزش - یادگیری	معیار	امتیاز	رده بندی
ارزیابی وضعیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری قبل از اخذ درس پرستاری کودکان	۳۲	۳/۸۴	خوب
میزان دستیابی دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری به اهداف آموزش تئوری درس پرستاری کودکان	۴	۴/۲۵	قوی
میزان دستیابی دانشجویان کارشناسی پیوسته پرستاری به اهداف آموزش بالینی درس کارآموزی کودکان	۲	۴/۵	بسیار قوی
ارزیابی وضعیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ناپیوسته قبل از اخذ درس پرستاری کودکان	۸	۳/۵	بیش از رضایت‌بخش
میزان دستیابی دانشجویان کارشناسی ناپیوسته پرستاری به اهداف آموزش تئوری درس پرستاری کودکان	۲	۴/۰۱	قوی
میزان دستیابی دانشجویان کارشناسی ناپیوسته پرستاری به اهداف آموزش بالینی کارآموزی کودکان	۲	۴/۵۱	بسیاری قوی
نظرات دانشجویان در رابطه با فرآیند آموزش تئوری پرستاری کودکان	۲۵	۳/۸۴	خوب
نظرات دانشجویان در رابطه با فرآیند آموزش بالینی پرستاری کودکان	۲۵	۴/۰۴	قوی
جمع	۱۰۰	۴/۰۵	قوی

جدول ۵. نتایج کل ارزیابی گروه پرستاری

عوامل ارزیابی شده	امتیاز	رده بندی
جایگاه سازمانی	۳/۳۵	بیش از رضایت‌بخش
عوامل پشتیبانی	۳/۵۲	بیش از رضایت‌بخش
فرآیند آموزش - یادگیری	۴/۰۹	قوی
جمع	۳/۶۵	خوب

نظام آموزشی، بررسی میزان موفقیت آن در سازماندهی برنامه‌های درسی، امکانات و فضای آموزشی، اعضای هیأت علمی، روش‌های آموزشی و ... می‌باشد، ارزیابی درونی نقش بسیار مهمی را در ارتقای کیفیت آموزشی ایفا می‌نماید [۷،۳].
گروه پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان هر چند که رتبه "خوب" را با توجه به عوامل مورد ارزیابی کسب می‌نماید، لیکن نیازمند توجه بیشتر در زمینه جایگاه سازمانی و عوامل پشتیبانی می‌باشد.

در مطالعه حاضر در ارزیابی جایگاه سازمانی مدیرگروه بهداشت و پرستاری کودکان امتیاز ۲/۳۹ "رده مرزی" را کسب نمود که شاید تا حدود زیادی به دلیل تخصصی نبودن نحوه انتخاب مدیرگروه با گرایش آموزش پرستاری کودکان باشد. در حالی‌که، در این رابطه در مطالعات مشابه دیگری که در گروه‌های آموزشی اطفال و آناتومی دانشگاه علوم پزشکی

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که گروه پرستاری کودکان دانشگاه علوم پزشکی سمنان در کل از نظر ارزیابی عوامل نظیر جایگاه سازمانی، عوامل پشتیبانی و فرآیند آموزش - یادگیری، امتیاز ۳/۶۵ و رتبه خوب از رده‌بندی گورمن را کسب نموده است. با توجه به این که ارزیابی، قضاوت در مورد کیفیت را ممکن ساخته و هدف از ارزیابی

برای ارتقاء کیفیت در گروه آموزش مذکور می‌باشد. لذا پژوهشگران، موارد زیر را پیشنهاد می‌نمایند:

- فضای آموزش تئوری (کلاس درس) از سوی مسئولین دانشگاه بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا حداقل استانداردهای پیشنهادی را تأمین نماید.

- افزایش فضاهای بخش بالینی گروه پرستاری کودکان و تأمین وسایل و تجهیزات لازم که کمک به ارتقاء سلامت کودک و خانواده می‌نمایند (به ویژه در مورد فضای اتاق بازی و تجهیزات مربوطه، وسایل و امکانات مراقبتی مختلف به منظور آشنایی دانشجویان).

- استفاده از نظرات دانشجویان در مورد نحوه فرآیندهای آموزش تئوری و بالینی بیشتر صورت گیرد. چه بسا این نظرات در بسیاری از موارد بتواند به عنوان یک راهبرد در حل مشکلات استفاده گردد.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند که مراتب سپاس خود را از مدیریت محترم مرکز مطالعه و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه جناب آقای حاجی آقاجانی و سایر همکاران ایشان که در جهت پیش‌برد این مطالعه، راهنمایی و مساعدت زیادی فرمودند به عمل آورند.

منابع

[۱] بازرگان عباس. کاربرد ارزیابی آموزش در بهبود کیفیت آموزش عالی با تأکید بر آموزش پزشکی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دبیرخانه نظارت، ارزشیابی و گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی، تهران: آذر ماه ۱۳۷۵، صفحه ۷.

[۲] بازرگان عباس. ارزیابی درونی دانشگاهی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی. فصل‌نامه پژوهشی و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال ۱۳۷۴؛ شماره ۳ و ۴: صفحه ۵.

انجام شد، مدیرگروه امتیازات ۳/۶۶ "خوب" و ۳/۶۳ "خوب" را به ترتیب در گروه‌های مذکور کسب نموده است [۱۱،۵]. همچنین در ارزیابی عوامل پشتیبانی فضای آموزش تئوری (کلاس درس)، دانشکده پرستاری کمترین امتیاز را برابر ۲/۶۹ "رضایت‌بخش" از رده‌بندی گورمن، کسب نموده است، که خود نیاز به بررسی بیشتر و تأمین حداقل ویژگی‌های مطرح شده در گزارش ارزیابی درون‌گروهی گروه آموزشی پرستاری کودکان (در مورد فضای آموزش تئوری) در دانشگاه علوم پزشکی سمنان را دارد. در حالی که در مطالعات مشابه در رابطه با ارزیابی درونی گروه‌های بخش علوم تشریح، گروه آموزشی اطفال و گروه میکروبی‌شناسی به ترتیب امتیازات مربوط به فضای فیزیکی نیز برابر با ۲/۷۴ "رضایت‌بخش"، ۳/۶۴ "خوب" و ۳ "رضایت‌بخش" می‌باشد [۱۱،۷،۵].

در رابطه با ارزیابی فرآیند آموزش - یادگیری گروه پرستاری کودکان، ارزیابی وضعیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته پرستاری قبل از اخذ درس پرستاری کودکان به ترتیب امتیازات برابر با ۳/۸۴ "خوب" و ۳/۵ "بیش از رضایت‌بخش" را داشته‌اند، در حالی که میزان دستیابی آنان به اهداف آموزش تئوری به ترتیب دارای امتیاز ۴/۲۵ و ۴/۰۱ "قوی" و اهداف آموزش بالینی با توجه به اهداف رفتاری تعیین شده، دارای امتیاز ۴/۵ "بسیار قوی" می‌باشد. همچنین در بررسی نظرات دانشجویان کارشناسی پیوسته و ناپیوسته پرستاری در مورد فرآیند آموزش تئوری و بالینی نیز امتیازات ۳/۸۴ "خوب" و ۴/۰۴ "قوی" به ترتیب کسب گردید، که خود نیاز به بررسی در مورد معیارهای ضعیف و تجدید نظر روی موارد مذکور را دارد. بنابراین با توجه به ارزیابی کلی فرآیند آموزش - یادگیری در گروه پرستاری کودکان با امتیاز ۴/۰۵ "قوی" می‌توان مطرح نمود که گروه مذکور در وضعیت تقریباً مطلوب قرار گرفته است.

در نهایت، باید بیان نمود که هر چند که گروه پرستاری کودکان در رده‌بندی "خوب" از معیار گورمن قرار می‌گیرد (جدول ۵)، اما باز هم نیاز به تجدید نظر بیشتر و تغییرات لازم

[۷] صدیقی‌مقدم بیژن، پازوکی رامین. گزارش اولین ارزیابی درونی جهت ارتقای کیفیت آموزش در گروه آموزشی میکروب‌شناسی، انگل‌شناسی و ایمنی‌شناسی دانشگاه علوم پزشکی سمنان. فصل‌نامه علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان (کومش)، بهار و تابستان ۱۳۸۱؛ جلد ۳، شماره ۳ و ۴: صفحات ۱۴۴-۱۳۷.

[۸] فتح‌آبادی حسن. راهنمای تهیه گزارش ارزیابی درونی. تهران: دبیرخانه شورای نظارت، ارزشیابی و گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی؛ آبان‌ماه ۱۳۷۷: صفحه ۲.

[۹] میرزامحمدی محمدحسن، فولادی حوریه. فرآیند تدوین اهداف در ارزیابی درونی دانشگاه‌های علوم پزشکی. تهران: شورای نظارت ارزیابی و گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی، کمیته تدوین اهداف گروه‌های آموزشی؛ پاییز ۱۳۷۹: صفحه ۲.

[۱۰] هروآبادی شفیقه، مرباغی اکرم. مدیریت پرستاری و مامایی. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی ایران؛ ۱۳۷۵.

[۱۱] یوسفی بهپور، تبریزی امجد محمدحسن، طاهریان عباس‌علی، صفری منوچهر، ثامنی حمیدرضا، الداغی محمدرضا و همکاران. ارزیابی درون‌گروهی بخش علوم تشریح دانشگاه علوم پزشکی سمنان. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان، پائیز و زمستان ۱۳۸۰؛ جلد ۳، شماره ۲: صفحات ۲۵-۱۹.

[۳] حسینی فخرالسادات، شهلا نظران فاطمه. در ترجمه ارزشیابی و اعتباربخشی مدارس پزشکی: استانداردها و رویه‌ها، ویرایش ۲۰۰۲، دبیرخانه شورای نظارت، ارزشیابی و گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، معاونت آموزشی، ۱۶ مهرماه ۱۳۸۱، صفحه ۱.

[۴] حسینی فخرالسادات، نیابی امیرمازیار، همایونی‌زند رامین، سهرابی زهره. در ترجمه استانداردهای بین‌المللی WFME در آموزش پزشکی مقدماتی و استانداردهای اعتباربخشی LCME در آمریکا. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دبیرخانه شورای نظارت، ارزشیابی و گسترش دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، پاییز ۱۳۷۹، صفحه ۱.

[۵] سیف‌هاشمی مریم، امین‌بیدختی محمداسماعیل، یزدی‌ها محمدصادق، نبوی محمد، فراتوش محمد. ارزیابی درونی: فرآیندی جهت ارتقای کیفیت آموزش در گروه آموزشی اطفال دانشگاه علوم پزشکی سمنان. فصل‌نامه علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان (کومش)، بهار و تابستان ۱۳۸۰؛ جلد ۲، شماره ۳ و ۴: صفحات ۱۷۵-۱۶۷.

[۶] صابریان معصومه، نوپهار منیر، آتش‌نفس الهه، عسکری محمدرضا، اسدی احمدعلی، قدس علی‌اصغر، رئیس‌دانا نیره. ارزیابی درونی آموزش پرستاری داخلی و جراحی: استانداردهای پیشنهادی، دانشگاه علوم پزشکی سمنان. بهمن‌ماه ۱۳۷۸.